

Een Remonstrant te Vleuten

door Veronique Voorn

In Vleuten ligt in de wijk van Nederlandse schrijvers en dichters de Camphuysenstraat. Wie was deze Camphuysen en wat had hij te maken met Vleuten. Op het straatnaambord staat vermeld: D.R. Camphuysen *1586 +1627 Dichter-predikant. In het nu volgende artikel zal duidelijk worden, hoe achter deze naam een groot talent en een stuk vaderlandse geschiedenis verborgen blijken te zitten.

Gorcum

Dirk Rafaëlsz Camphuysen werd omstreeks 1586 geboren in Gorcum uit Doopsgezinde ouders. Zijn vader Rafaël was barbier-chirurgijn en genoot enig aanzien. Omdat hij blijkbaar veel arme mensen in zijn praktijk had, noemde men hem "meester Rafel". Dirks moeder Maria was een dochter van Hans van Maseick, een doopsgezinde koopman die in 1568 door de Spaanse inquisitie was onthoofd vanwege het luisteren naar ketterse preken en het herbergen van ketterse predikanten. Maria was net als haar vader erg godsdienstig en nam actief deel aan de doopsgezinde gemeente. Dirk had verder nog een oudere broer Govert.

Dirk Rafaëlsz Camphuysen (1586 - 1627)

Toen Dirk 8 jaar oud was overleed zijn moeder en enige jaren later zijn vader. Zijn broer Govert nam de chirurgijnswinkel over en deed Dirk in de leer bij de Gorcumse kunstschilder Dirck Govers. Hij had aanleg en blonk al gauw uit in het maken van pentekeningen die niet van gedrukte te onderscheiden waren. Dat maakte hem al gauw graag gezien. Toen Dirk 18 jaar oud was, bezocht de rector van de latijnse school, Mr. Willem Traudenius, zijn broer Govert en stelde hem voor Dirk te laten studeren. Govert was er eerst op tegen omdat Dirk nu zelf verdiende, maar

Dirk wilde wel studeren onder voorwaarde dat hij werd aangenomen als commensalis, omdat hij niet met jongens van 12 jaar in één klas wilde zitten. Commensales waren leerlingen van buiten de stad die werden gehuisvest en privélessen kregen van de rector en conrector. Deze vorm van studeren was duurder maar voor Dirk werd een uitzondering gemaakt omdat hij door een aantal notabelen werd gesponsord. Normaliter duurde zo'n school zes jaar maar Dirk doorliep hem in drie jaar terwijl hij ook nog als ondermeester lessen waarnam. In mei 1608 verliet hij de school met een getuigschrift.

Leiden

In datzelfde jaar werd hij aangewezen door het gemeentebestuur van Gorcum om als bursaal te gaan studeren in het Staten-Collegie te Leiden. Dit instituut was opgericht om onbemiddelde studenten uit het hele land de mogelijkheid te geven theologie te studeren. Gemeenten kregen veelal het verzoek bursalen naar dit Collegie te sturen. Dirk Camphuysen werd hiervoor gevraagd, hetgeen hij accepteerde. Waarschijnlijk deed hij dat alleen omdat hij graag wilde studeren en niet om dominee te worden en dit was de enige mogelijkheid daar hij geen geld bezat. Op 15 mei 1608 legde hij het toelatingsexamen af en op 19 juni 1608 werd hij beëdigd. Hij werd ingeschreven als Theodorus (?) Camphuysen, oud omtrent 18 jaren (in werkelijkheid was hij 21 of 22 jaar!).

De discipline in het Staten-Collegie was streng en riep vaak verzet op van de bursalen. Dirk Camphuysen had er nauwelijks vrienden. Toch vond hij er een vriend voor het leven, Johannes van Allendorp, de zoon van de Dordrechtse predikant Godefridus van Allendorp die Arminiaan was. Camphuysen werd in deze periode onder invloed van Johannes en de rector van het Collegie sterk aangetrokken door de leer van Arminius. Waar dat toe leidde, zullen we later zien. Johannes verliet het Collegie al weer snel en werd schoolmeester. Bij zijn vertrek kwam zijn zusje Anneke helpen met pakken. Het was voor Dirk liefde op het eerste gezicht, maar Anneke zag eerst niet zoveel in Dirk. Hij maakte heel wat reisesjes naar Dordrecht, waar ze bij haar moeder woonde, alvorens hij zich met haar verloofde. Kort na de verloving verliet Dirk voorgoed het Staten-Collegie. Hij was wetenschappelijk geïnteresseerd maar hij zou moeten beginnen aan het tweede gedeelte van de studie, waarbij de godgeleerdheid belangrijker zou zijn dan de letteren. Hieruit blijkt dat hij in die tijd geen roeping had predikant te worden.

Loevestein

Hij nam in plaats daarvan een baan aan als privéleraar voor de twee zonen van Gideon van den Boetzelaer, heer van Langerak, Half-Nieuwpoort en Carnisse, militair gouverneur van Loevestein en Woudrichem die op Loevestein woonde.

Camphuysen verliet het Collegie weer alleen met een getuig-schrift. Over de resultaten van zijn studie is niets bekend. Hoewel Camphuysen verloofd was, had hij een contract getekend voor vier jaar. Hij moet gedacht hebben dat van een huwelijk toch voorlopig niets kon komen, omdat Anneke's moeder hiertegen fel gekant was.

Camphuysen maakte zich erg geliefd bij de familie Van den Boetzelaer. Hij had hen verzwegen dat hij verloofd was en dat zou hem nog opbreken want de familie wilde hem koppelen aan een meisje van zeer goede komaf. In plaats van het opbiechten van zijn verloving probeerde Camphuysen nu zijn verloofde in Loevestein te krijgen. Toen er dan ook een vacature kwam voor een gouvernante, beveelde hij een zekere mejuffrouw A. van Allendorp aan, zonder te vertellen dat zij zijn verloofde was. Anneke zag een mogelijkheid het ouderlijk huis te verlaten en haar moeder was blij dat ze ging verdienen. Ze wist niet dat Dirk bij dezelfde familie in dienst was.

Toen Anneke drie maanden in dienst was, had ze het al geschopt tot hoofd van de huishouding. Omdat het personeel misbruik maakte van de drankvoorraad van het kasteel, kreeg Anneke de opdracht niemand wijn of bier te schenken buiten de daarvoor bestemde tijden, behalve aan de heer Camphuysen, die blijkbaar onder en boven de wet stond. Zodoende kon Dirk af en toe een glaasje gaan drinken en een praatje maken bij zijn verloofde. Hij deed dit echter zo vaak dat het personeel achterdochtig werd. Daarom liet Dirk Anneke bij hem in zijn werkkamer komen, waar ze soms tot diep in de nacht bleven! Dit werd uiteraard opgemerkt en aan de familie doorverteld. Die probeerde de gelieven te scheiden omdat ze Camphuysen immers aan een ander wilden koppelen! Mevrouw Van den Boetzelaer zette beiden tegen elkaar op door lelijke dingen van de ander te vertellen. Anneke hield zich van den domme, maar Dirk doorzag de list niet en maakte ruzie met Anneke. Ze verdedigde zich maar hij bleef boos en verbrak de verloving. Anneke wilde nu een eind maken aan het geheimzinnige gedoe en ging naar mevrouw Van den Boetzelaer. Dirk kon dit niet verhinderen. Toen Anneke het hele verhaal opbiechtte deed hij alsof het hem niets kon schelen en hij zei dat het uit was tussen hen. Daarna verliet hij de kamer. Anneke ging hem achterna en vertelde hem wat zij had moeten aanhoren. Dirk begreep dat hij een fout had gemaakt, maar deed het voorkomen alsof hij haar had willen testen. Dirk vond het beter na dit voorval bij de Van den Boetzelaers weg te gaan. Anneke kreeg evenwel de schuld van het voorval en werd de dag na Camphuysens vertrek ontslagen.

Walcheren

Zo stonden zij in januari 1613 daags na elkaar op straat. Dirk was naar Gouda gegaan waar zijn vroegere leraar Traudenius de latijnse school runde. Anneke ging naar haar broer Johannes die toen rector was van de latijnse school in Gorcum. Johannes en Anneke zochten Dirk en vonden hem in Gouda. Gedrieën togen ze naar Dordrecht in de hoop onderdak te vinden bij de moeder van Anneke. Deze was zo boos toen ze hoorde wat er gebeurd was, dat zij zowel Dirk als Anneke de toegang tot het huis ontzegde. Johannes besloot toen dat Anneke maar naar een vroegere buurman moest gaan die nu op Walcheren woonde. Johannes en Dirk brachten haar naar de boot maar Dirk wilde geen afscheid van haar nemen. Hij bleef aan boord ondanks pogingen van Johannes hem aan wal te laten komen. Zo voeren de twee gelieven naar Zeeland. Na een stormachtige reis met veel ontberingen in de winterse kou, werden zij hartelijk ontvangen door de

vroegere buurman van Anneke. Zij woonden daar drie maanden samen. De plaatselijke dominee die zelf op Anneke verliefd werd, bood aan de moeder van Anneke te schrijven om haast te maken met de toestemming in het huwelijk. Toen Dirk deze brief per ongeluk in handen kreeg, las hij hem heimelijk en dat was maar goed ook want de dominee maakte hem uit voor alles wat lelijk was en hij bood zichzelf aan als geschikte huwelijkskandidaat. Dirk verstuurde de brief uiteraard nooit. Een dominee uit Dordrecht echter wist de moeder van Anneke over te halen in te stemmen met het huwelijk en aan de onwettige situatie een einde te maken. Ze schreef Anneke en Dirk over te komen hetgeen ze onmiddellijk deden en zo trouwden ze op 11 april 1613. Ze trokken bij de moeder van Anneke in maar de oudste broer van Anneke, Rafaël, die bij de moeder inwoonde had het blijkbaar ook niet zo op Dirk en wist het gedaan te krijgen dat ze na drie weken het huis uit gezet werden. Ze vertrokken daarop naar Gorcum waar de andere broer van Anneke, Johannes, hoofd was van de latijnse school. Ze gingen bij hem inwonen. Anneke was inmiddels in verwachting. In die tijd liet Dirk, die als Doopsgezinde nooit als kind gedoopt was, zich dopen. In januari of februari 1614 werd een zoon geboren.

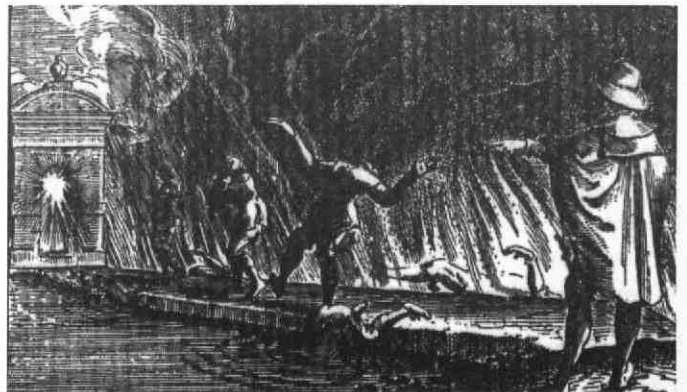

Eduard Poppins

Utrecht

In maart 1614 kreeg Camphuysen een betrekking bij de latijnse school te Utrecht, de Hieronymus-school. Camphuysen bekleedde deze post tot mei 1617. Anneke kreeg in die tijd nog drie kinderen. Camphuysen had een zuur leven onder de rector van de school die de baan liever naar één van zijn zonen had zien gaan.

In die tijd las hij een boek van Eduardus Poppius, "De Enge Poorte". Poppius formuleerde in zijn boek het standpunt van Arminius: Zalig word je niet door uitverkiezing, maar door de loutering die je ondergaat als je het smalle pad bewandelt dat ten hemel leidt. Dit smalle pad bestaat uit het lijden dat Christenen wordt aangedaan, de stijd van de Christenen tegen de wereld en het doen van goede werken. Dit laatste noemde hij het oefenen van de godzaligheid. Het boek is de aanleiding tot

*Hou stadig oogen hert op 's levens enge poorte (Schuwt water ende vuur) naar d' eeuwge vreugdenstad;
Hoe struikelt, sneuvelt hier een volk van alle soorte
Door onbedrevenheid op deugdes middel-pad.*

Camphuysens bekering. Hij probeerde voortaan een godzalig leven te leiden en deed goede werken. In Utrecht kwam hij in contact met dominee Taurinus, één van de meest gewaardeerde en best betaalde predikanten van Utrecht. Deze vroeg hem als plaatsvervanger in de Domkerk te preken, hetgeen Camphuysen geregeld en met veel succès deed. Aangemoedigd door dit succès nam hij zijn studie theologie weer op.

Vleuten

Op 24 mei 1617 deed hij examen en werd hij door de Staten van Utrecht als dominee benoemd te Vleuten. De benoemingsacte luidde als volgt:

*"Commissie Didericx Camphuijsen
predicant tot Vleuten.*

*Die Gedeputeerden van de Staten slants van Utrecht Allen den
geenen die desen sullen sien ofte hooren lesen Saluijt, Alsoe vermits
den overlijden des Eersamen welgeleerden ende Godtvruchtigen floris
Gerritsz van Ens zaliger, in sijn leven kerckendienaer ende pastoor tot
Vleuten den kerckendienst aldaer nu eenen geruijmen tijdt gevaceert
ende ledich gestaen heeft, Soe dat van node sij, dat deselve kercke met
eenen anderen bequamen kerckendienaer ofte pastoor versien worde, doen
te weeten dat wy [...] aengenomen hebben ende nemen aen bij desen
tot pastoor, predicant ende dienaar des Godtlijcken woords inden
voorschreven dorpe van Vleuten, Omme aldaer Godes heijlige woordt
vervatet inde boecken des ouden ende nieuwen testaments suiijver
ende oprecht sonder eenich aenhanck van menschelijke leeringe te
vercondigen, de h: sacramenten, doopsell ende avontmaell naede
instellinge Jhesu Christi, ende de forme in de Christelijcke gereformeerde
kercken gebruijckelijck te bedienen, over de Cudde Christi aldaer, gelijk
een goed harder toestaet sorchvuldich te waecken, de selve met eenen
goeden stichtelijcken wandell voor te gaen, ende voorts alles te doen
dat een goet Leeraer ende sielsorger nae Godts woordt schuldich is
ende behoort te doen. Ende sall sich voorts in allen anderen saecken -
den kerckendienst aengaende dragen ende reguleren nae de Christelijcke
kerckenordeninge, bij de E.M. heeren Staten van desen Lande met advijs
des Sijnodi in Augusto 1612 gemaect. Versoucken ende ordonneren
daeromme de E. Ambachtsheren, den Schout, Gerechte - Coster,
Schoolmeester ende gemeijne ingesetenen van Vleuten voornoemt,
ende allen anderen dien dit aengaen mach, den voornoemdenn
Didericum Camphuijsen int geene voorseydt is te erkennen eeren
ende respecteren naer behoren, hem doende int predicken ende
administratie der h: sacramenten ende in allen anderen saecken
sijnder bedieninge alle behulp ende adsistentie. Gegeven tUtrecht
onder tsegell van de voornoemde Staten Op den XVIIen dach
Maij int Jaer ons Lieffs heeren ende eenigen salichmaeckers
Jhesu Christi XVIc, ende seventhien. Onderstondt: Ter ordonnatie
van de voorseyde Gedeputeerden. Onderteeckent G. Ledenberch."*

In de tijd waarin dit verhaal zich afspeelde was het calvinisme staatsgodsdienst in de Verenigde Nederlandse Provinciën. Katholieken werden getolereerd zolang zij maar niet in het openbaar hun godsdienst beleden. Er bestonden overal schuilkkerken en veel kasteelheren waren katholiek gebleven en herbergden een pastoor. Het dorp Vleuten nu was overwegend katholiek. Op de Utrechtse synode van 1612 werd er nog geklaagd over de roomse activiteit te Vleuten: "De kerckendienaer van Vleuten

claachde, dat joncker Wtenham een paap hielt op zijn huys, onder deksel van zijn kinderen te laten leeren, ende ondertuschen door de pauselijcke exercitien tvolck seer vant gehoor des goddelijcken woords vervremde; 2. dat van gelijcken deselve exercitien opt huys te Nijveld onderhouden wierden tot grooten affbrueck van de religie."

Camphuysen was er de juiste man op de juiste plaats. Hij preekte voortreffelijk. Hij onthield zich van het getwist maar predikte het Evangelie zonder onderscheid des geloofs. Door zijn vriendelijkheid kreeg hij ook andersdenkenden onder zijn gehoor omdat hij geen partij trok maar zijn toehoorders vermaande hoe zij hier moesten leven om na dit leven van de eeuwige dood bevrijd te worden. De katholieken van Vleuten zeiden later dat als Camphuysen in Vleuten had mogen blijven er geen Roomsgezinden gebleven zouden zijn maar dat hij ze allemaal in de kerk geprekeerd zou hebben. (Zijn opvolger evenwel schold ze allemaal de kerk weer uit.) Camphuysen echter probeerde ze te bekeren tot het calvinisme. Waarschijnlijk trok hij wel fel van leer tegen de orthodoxe calvinisten die de leer van Gomarus aanhingen.

De Dordtse synode

Er waren namelijk binnen de gereformeerde kerk twee stromingen ontstaan. Calvin hing de leer aan van de menselijke verdorvenheid. Het doen en laten van de mens is niet van invloed op zijn positie in het hiernamaals. Slechts een uitverkoren groep van rechtgeaarde calvinisten had God in de eeuwigheid waardig gekeurd de hemel te beërven. Dit was de predestinatieleer. De Leidse hoogleraar Arminius (eigenlijk Jacob Harmenszoon, die leefde van 1560 tot 1609) kwam in verzet tegen deze leer. Hij leerde de mogelijkheid van de allesomvattende verlossing. Eén van zijn belangrijkste volgelingen was Oldenbarnevelt, de raadspensionaris (= secretaris) van de Staten van Holland. Arminius kreeg veel aanhang in vooral Holland maar ook in de steden Utrecht, Nijmegen en Kampen. Ook Camphuysen hing deze leer aan.

Aan de kant van de strenge calvinisten stond de eveneens Leidse hoogleraar Gomarus (eigenlijk Franciscus Gommer, die leefde van 1563 tot 1641). De strijd werd vanaf de kansel gestreden. De gomaristen of precisen wilden de arminianen of rekkelijken uit de kerk zetten. De Staten van Holland spraken zich onder invloed van Oldenbarnevelt uit vóór de arminianen. Deze dienden op 14 januari 1610 bij de Staten van Holland een Remonstrantie (= verzoek) in waarin zij de wens uitten de

Nederlandse Geloofsbelijdenis te herzien waartegen zij grote bezwaren hadden. Vanaf dat moment werden de Arminianen bestempeld als Remonstranten. In 1614 dienden de gomaristen een contraremonstrantie in waarin zij het verzoek deden tot het bijeenroepen van een nationale synode om uit te maken wie

Arminius Jacob Harmenszoon (1560 - 1609)

Franciscus Gommer (1563 - 1641)

gelijk had. Dit verzoek werd door de Staten van Holland afge-
wezen. Het conflict verhevigde zich en nam vormen aan als bij
de beeldenstorm een halve eeuw eerder.

Hadden de twee partijen in 1612 nog gezamenlijk beloofd in
vrede naast elkaar te zullen leven, in 1617 verbonden de contra-
remonstranten zich in de acte van separatie die inhield dat zij de
remonstranten niet meer als broeders en medeleden wensten te
beschouwen. De kerkelijke twisten kregen een politiek karakter
toen Oldenbarnevelt de "scherpe resolutie" afkondigde waarbij
aan de steden werd geadviseerd zelf waardgelders in dienst te
nemen om de openbare orde te handhaven. Nu er een burgeroor-
log dreigde kreeg Prins Maurits, die inmiddels openlijk voor de
contraremonstranten had gekozen de opdracht van de Staten
Generaal de waardgelders in Utrecht te afdanken (31 juli 1618).
In Utrecht werd nu "de wet verzet" wat inhield dat de remon-
strants gezinde leden van het stads- en provinciebestuur werden
vervangen door contraremonstranten. De Staten van Holland
waren nu totaal geïsoleerd in het conflict. Maurits nam
Oldenbarnevelt en zijn aanhangers waaronder Hugo de Groot
gevangen. De Staten van Holland moesten zich gewonnen geven
en de nationale synode werd bijeengeroepen te Dordrecht. De
Utrechtse provinciale synode vergaderde op 22 oktober 1618 in
de Dom. Hier waren geen predikanten uit de stad Utrecht bij aan-
wezig. Zij waren allen remonstrants. Deze waren met hun
remonstrantse broeders uit de provincie bijeen in het
Catharijneklooster. Ook Camphuysen was hierbij. Doel van deze
bijeekomsten was het kiezen van afgevaardigden voor de natio-
nale synode.

De eerste zitting hiervan werd gehouden op 13 november
1618. Ze werd bijgewoond door tientallen predikanten, ouderlin-
gen en hoogleraren, 23 theologen uit Engeland, Duitsland en
Zwitserland en 18 vertegenwoordigers uit de Staten Generaal.
De remonstranten waren sterk in de minderheid. De synode
kende een eindeloze rij zittingen tot 6 mei 1619. Er werden
besluiten genomen zoals een nieuwe vertaling van de Bijbel en
de verbetering van het kerkelijk onderwijs. Op 6 mei 1619 wer-
den de "Dordtse leerregels" afgekondigd. Hierin werd de leer
van Calvijn nog eens benadrukt en de leer van de remonstranten
bestreden. Na de synode werden tweehonderd remonstrantse pre-
dikanten bij de zuivering die volgde op straat gezet.
Oldenbarnevelt werd op 13 mei 1619 onthoofd, Hugo de Groot
gevangen gezet. Predikanten moesten voortaan verklaren in te
stemmen met de belijdenis zoals die door de nationale synode
was vastgesteld. Illegale predikers werden nog jarenlang fel ver-
volgd en gestraft.

Een preekverbod

Hoe verging het Dirk Camphuysen? We hebben gezien hoe hij de
remonstrantse leer aanhing. Dat dit hem nog zou bezuren zullen
we hierna zien. Camphuysen was ook dichter. Het volgende
gedicht schreef hij in deze periode van verdeeldheid:

*Daer moet veel strijds gestreden sijn:
Daer moet veel leets geleden sijn:
En veel gebedts gebeden sijn:
En Christelijk zeden sijn:
Een nauwen wech betreden sijn:
Soo lang wij hier beneden sijn:
Soo sal 't hier nae in vreden sijn.*

Het is het oudst bewaarde gedicht van Camphuysen, maar gezien
de stijl niet zijn eerste.

Wat betreft deze "strijds" had Camphuysen gelijk. Nog tij-
dens de nationale synode te Dordrecht werden op 8 februari 1619
alle predikanten van Utrecht, die allen remonstrants waren uit
hun ambt ontzet en vervangen door calvinisten. De remonstran-
ten wilden niet ter kerke bij de nieuw aangestelde contraremon-
strantse predikanten maar wandelden 's zondags naar Vleuten
om Camphuysen te horen. Het kerkje in Vleuten werd overvol.
Vaak moesten de toehoorders op het kerkplein blijven staan. Dit
was zeer tegen de zin van de Utrechtse predikanten die de magi-
straat te hulp riepen. Je zou verwachten dat Camphuysen vervol-
gens meteen werd afgezet maar dit gebeurde niet. In plaats daar-
van namen de Utrechtse Staten de volgende resolutie aan:

*"Opt 't geproponeerde nopende t' uuttaen van de Remonstrants-
gesinde gemeijnte, der stad Utrecht, inde predicatie tot Vleuten,
is naer genomene deliberatie geresolveert omme t' zelve mette
sachste, ende gevouchelijckste middelen te sien beletten. Datmen
zal schrijven aen Johannes Segermanus, pastoor tot Westbrouck,
dat hij hem op naestcomunde Sondagh vrough met een waghén,
tot coste vant lant, vervoughe naer Vleuten, omme denzelven dag
aldaer te predijken. tot welcken eijnde men hem oock een missi-
ve zal zenden aen didericus Camphusius. denwelcken men
daeroff zal verwittighen, op dat hij sonder swaricheijdt daerinne
te maecken, gedooghe, dat den voors. Johannes Segermannus
den voors. dagh in zijne plaetse tot Vleuten predijke - welcke mis-
sive Segermannus aen Camphusius zal siente behandigen te
voorens denzelven zal mejnen te predijken."*

De volgende zondag zat de kerk in Vleuten weer afgeladen
vol met Utrechtse Remonstranten. Maar verbazing alom. De
contraremonstrantse dominee Zegerman uit Westbroek beklom
de kansel. U raadt het al: het hele kerkje stroomde weer leeg.
Camphuysen nam de Utrechters mee naar de boomgaard achter
de kerk en hield voor hen een hagepreek. De Staten waren teleur-
gesteld. Zij wilden liever niet nog eens de Utrechtse predikanten
op hun dak en namen de volgende resolutie betreffende
Camphuysen aan:

*"Is geproponeert dat Didericus Camphusius, predicant tot Vleu-
ten, cavilerende, ende tot cleijnachtinghe van t' gene hem op den
lesten Martij voorleden, bij dese camer is aengeschreven ende
bevolen, hem heeft vervoordert tot Vleuten te predijken onder
den blauwen hemel, in een boogaert, op Sondagh voorleden voor
seker getal remonstrantsgesinde borgheren woonende binnen de
stadt Utrecht; Waer op ghelet, ende gedelibereert, mitsgaders
t' zelve bevonden zijnde te wesen een zake strijdende tegens de
goede intentie van de heeren deser camer, ende streckende tot
seditie, en ondiens vant Landt, zoo oock tot vilipendentie vande
authoriteyt, ende cleijnachtinge vant bevel den voors.
Camphusius, bij die voors. missive gedaen. Is geresolveert dat
men denzelven Camphusius hier over scherpelijck zal schrijven
ende expresselijck belasten, dat hij merghen, wesende Sondagh,
nochte oock daer na, wanneer het soude moghen wesen, hem en
zal vervoorderen, t' zij tot Vleuten ofte elders in deze provintie,
eenige predicatie, vermaninge, ofte voorlesinge te doen, ofte
eenige vergaderinge te maecken, ofte gedoogen, in eenige kerc-
ke, ofte daerbuijten, int heijmelijck nochte openbaer, op wat pla-
etse, onder den blauwen hemel, ofte niet, ende hoe zulcx zoude
mogen wesen, voor, ende aleer hem zulcx bij deze camer zal sijn*

geconsenteert, ofte belast. Op pene van derselver indignatie." Camphuysen nam terecht aan dat het er alleen om ging de Utrechtse het "overlopen" te beletten. Hij stuurde de Staten de volgende brief:

"Aende Edele Mogende Heeren; Mijne Heeren De Staten Slants van Utrecht, ofte hare Ed. Gedeputeerden.

Alsoe het uwe Ed. Mog. gelieft heeft bij sekere missive van date den 11 Aprilis, mij onderschreven te belasten, niet alleenlijk voor dien Sondagh van de publijcke ende ordinaire predicatie des Goddelijcken woorts te supersederen, Nemaer oock egeene predicatien in toecomende tijden te doen dan bij uwer Ed. Mog. permissie ende toelatinge, Ende, dat ter oorsake van dat de bedruckte ledematen der Gemeijnte Jesu Christi tot Utrecht haer, voor desen, ten gehoor van de voors. predicatien hadden verwoecht, Waerinne hy onders. oock tot noch toe, uijt seeckere goede consideratien, uwer Ed. Mog. bevel gepareert heeft; Maer want de voors. bedruckte litmaten sich naderhand evenwel op andere plaetsen in dese provintie tot het gehoor des Goddelijcken Woorts begeven hebben; Ende onder des de goede Ingesetenen ende Ledematen der Gemeijnte Jesu Christi in den dorpe van Vleuten gefrustreert blijven van de exercitie der ware Christelijcke Religie; Soo ist dat hij onders. in alle behoorlijke eerbiedinge ende onderdanicheijt noodich geacht heeft het selve uwe Ed. Mog. (regard nemende op alle het gene voorseijt) sullen, volgens alle Christelijcke wijsheijt ende discretie, hem Remonstrant vergunnen, van nu voortaan, gelijk voor desen, sijnen ordinaris kerckendienst, tot stichtinge en de vergenoeginge van sijne Gemeijnte, te betreden. Dit doende etc.

Didericus Camphuysen
predicant tot Vleuten"

Hieruit blijkt dat de Utrechtse toch wel elders ter kerke gingen en dat in de ogen van Camphuysen het verbod eigenlijk overbodig was. De Staten gingen pas tot actie over in augustus. Tot die tijd zou Camphuysen gewoon doorgesproken hebben en bestaan er allerlei anekdotes. Zo zou hij blootshoofds gesproken hebben in een hagelbui en een andere keer zouden soldaten op hem af zijn gestuurd. Hij nam toen de aanwezigen te samen met de soldaten mee naar Harmelen waar de remonstrantsgezinde dominee Langerack net aan het preken was. Deze maakte meteen plaats voor Camphuysen die verder preekte. Zelfs de officier die de soldaten aanvoerde nam deel aan de dienst, volgens de anekdote niet tot zijn ongenoegen.

De acte van stilstand

Ondertussen was de nationale synode ten einde. De strijd was beslist in het voordeel van de contraremonstranten. Op 17 mei 1619 werd een formulier ontworpen dat alle predikanten van de gereformeerde kerk moesten ondertekenen. Het betrof de acte van toestemming, waarmee de ondertekenaar verklaarde het eens te zijn met de officiële leer van de kerk zoals die op de nationale synode was vastgesteld inclusief de vijf artikelen tegen de remonstranten. Deze luidde als volgt:

"Wij ondergeschreve dienaren des Godtlycken Woorts, resorteerdende onder de Classe van N.N. verclaren oprechtelick in goeder consciencie voor den Heere, met dese onse onderteekeninge, dat wij van herten ghevoelen ende geloven, dat alle de articulen ende stucken der leere in dese Confessie ende Catechismo der gereformeerde Nederlantsche kercken begrepen, midts gaders de verclaringe over eenige poincten der voors.

leere inden Nationalen Sijnodo anno 1619 tot Dordrecht gheselt, in alles met Godts woort over een comen. Beloven derhalven dat wij de voors. leere neerstelick zullen leeren, ende getrouwe-lyck voorstaen, sonder yet teghen deselve, t'sij opentlick, ofte int' bysonder, t'sij directelick ofte indirectelick, te leeren ofte te schrijven: Gelyck oock dat wij niet alleen alle dwalinghen teghen strydende, ende namentlick die inden voors. Sijnodo gecondemneert zijn, verwerpen; maer oock zullen tegenstaen, wederleggen, ende helpen weeren. Ende indien het zoude moghen gebeuren, dat wy na desen enich bedencken ofte ghevoelen teghen de voors. leere, ofte eenich poinct derselver zouden moghen krijgen, beloven wij, dat wy t'selve noch opentlick noch heijmelick zullen voorstellen, dryven, prdycken, ofte schryven; maer dat wy 't selve alvoren den kerckenraet, Classi ende Synodo zullen openbaren, om vande selve ge-examineert te worden, bereyt zynde het oordeel derselver altyt ghewillichlick ons te onderwerpen; op pene dat wij hyer teghen doende ipso facto van onsen dienst zullen zyn gesuspendeert. Ende indien t'enighen tyde de kerckenraet, Classis, ofte Sijnodus om ghewichtighe oorsaecken van nadencken zouden moghen goet vinden, tot behoudinge vande enicheyt ende suijsverheyt inde leere, van ons te vereyschen onse naerder gevoelen ende verclaringhe, zoo beloven wij oock midts desen, dat wij daer toe tot allen tijden bereyt ende willich zyn zullen op pene als boven, behoudens t'recht van appel in casu van beswaernisse, geduerende welcken tyt appel, wij ons naer de uytspreeck ende ordre des Sijnodi provincialis zullen reguleeren."

De op de synode aanwezig gewezen remonstrantse predikanten werden geschorst en moesten de acte van stilstand tekenen. Deze luidde als volgt:

"Ick ondersch. belove en verclare mitsdesen in goeder consciencie ende oprechtelick, dat ick mij van nu af ende voortaan zal onthouden van alle kerckelycke diensten ende bedienyngen ende wat daerof dependeren mach, int' heymelick of int' openbaer, directelick oft indirectelick, zowel in als buyten de steden, dorpen ende plaetsen van de Geunierde Provintien ende het resort van dien, maer dat ick my burgerlyck in alle modestie en stilheijt als een particulier ingeseten zal comporteren ende draghen ende my na de bevelen van de overheyt zal reguleren ende dezelve gehoorsamen."

Iedere remonstrantse predikant die tekende werd gevrijwaard van vervolging en mocht in het vaderland blijven wonen. Alle predikanten die op de synode aanwezig waren geweest op één na weigerden. Ze werden vervolgens als balling naar Waalwijk gevoerd dat buiten het grondgebied van de Unie van Utrecht lag. Na deze verbanning begon de vervolging van de Remonstranten pas goed.

Rotterdam

Zo raakte Camphuysen betrokken bij een rel te Rotterdam. In deze stad woonden vele Remonstranten. Camphuysen was waarschijnlijk uitgenodigd te komen preken omdat er al veel predikanten waren verbannen. Op 21 juli 1619 kwam het bijna tot een gewapend treffen tussen Remonstranten en soldaten. Het begon met een klein groepje Remonstranten dat zich verzamelde voor de Prinskerk en constateerde dat deze gesloten was. Ze begonnen voor de deur psalmen te zingen en hun aantal nam gestaag toe vooral toen de onderschout kwam om hen te verjagen.

Daarop vertrokken zij naar een erf van een brouwer en voormalig schepen van de stad die Remonstrant was. Camphuysen werd op een stellage van biertonnen gehesen en begon te preken. De groep was inmiddels gegroeid tot zo'n 3000 man waarvan veel op relletjes beluste randfiguren. De burgemeester, een fel contra-remonstrant, probeerde Camphuysen van zijn "preekstoel" af te krijgen maar moest zich terugtrekken. Hij kwam terug met een bataljon soldaten met het geweer in de aanslag. De mensenmenigte begon te schreeuwen en Camphuysen werd in een schippersvermomming gehesen. Zo kwam hij ongemerkt weg in het gewoel. Zelfs zijn vrouw, die ook in Rotterdam was, herkende hem niet. Het liep uiteindelijk nog goed af met de verzamelde remonstranten. Tot stenen gooien naar de soldaten kwam het niet. Het bleef bij psalmzingen. De groep slonk uiteindelijk doordat er niet veel meer te beleven viel en de soldaten keerden uiteindelijk om.

Deze rel, en misschien ook andere elders, had tot gevolg dat de Staten Generaal een resolutie aannamen waarin zij bepaalden dat alle predikanten ten lande de acte van toestemming moesten tekenen en als zij dat weigerden de acte van stilstand.

Camphuysen verliet met zijn vrouw Rotterdam en ging naar Dordrecht, waar zij bij haar verbleef. Het is niet bekend waar de kinderen op dat moment waren. Mogelijk waren zij gewoon in Vleuten gebleven. Anneke was in verwachting van het vijfde kind en zij was bang voor de principiële houding van haar man wat onrust en gevaar meebracht voor het gezin. Camphuysen reisde verder naar Waalwijk om zijn verbannen broeders te bezoeken. Daar kreeg hij ruzie, waarschijnlijk over de rel te Rotterdam. Na de resolutie van de 24e juli stroomde Waalwijk ineens vol met verbannen Remonstranten en dat namen ze Camphuysen kwalijk.

Camphuysen reisde op 11 augustus richting Utrecht terug met twee heren die iemand zochten om hier en daar te preken. Aangezien Camphuysen niet verbannen was, viel de keus op hem. In Heusden werd het gezelschap aan de grens met de geünieerde provincies aangehouden en Camphuysen wed vastgehouden in de herberg. Toen eindelijk bleek dat hij niet was verbannen mocht hij gaan. Daarna reisde hij naar Dordrecht om zijn vrouw weer op te halen. Op 14 augustus was hij weer in Vleuten.

Terug in Vleuten

Nu brak voor Camphuysen een tijd aan van een grote innerlijke tweestrijd. De provinciale synode in Utrecht had aangekondigd met haar "reinigingswerk" te beginnen en elk moment kon Camphuysen verwachten de acte van stilstand te moeten ondertekenen. Als hij weigerde zou hij verbannen worden, zijn huis kwijt zijn en met zijn zwangere vrouw en kinderen de unie moeten ontvluchten. Als hij wel tekende zou hij handelen in strijd met zijn geweten. Hij moest dus proberen in Vleuten te blijven en de acte van stilstand te ontlopen. Daarom schreef hij aan de Staten van Utrecht de volgende brief:

"Edele Mogende Heeren

Alsoo ick tot noch toe, door uwer Ed. Mog. gratie ende faueur, als kerckendienaer ofte Predicant, gebruijckt ben geweest in uwer Ed. Mog. Provintie van Utrecht, in den dorpe van Vleuten, Ende ick voor als nu, om verscheyden gewichtige redenen, in mijn gemoet mij bewogen vinde, omme voortaan te supersederen van mijnen publijcken kerckendienst: Soo ist, dat ick mits desen, Uwe E. Mog. van dese mijne intentie hebben willen verwittigen, Ende Uwe Ed. Mog. met Eenen ootmoedichlijk bedancken voor de vergunste van de gemelde kerckelijcke bedieninge, die ick tot noch toe onder uwer E. Mog. regeringe bedient ende gehadt, ende waervan ick mijn onderhoudt genoten hebbe.

Hiermede Edele Mogende Heeren, mijnen geringen persone aenbiedende tot allen anderen dienst van Uwe Ed. Mog., en voor hebbende Uwe Ed. Mog. te bewijzen alle soodanige gehoorsamenheijt als mij Godt ende de conscientie toelaten, Bevele ick Uwe E. Mog. in de bewaringe des Allerhoochsten, die Uwe E. Mog. regeringe wil dirigeren tot sijns naems Eere ende Welstant der Gemeynthe.

Dat. 4. August. 1619

Uwer Ed. Mog. ootmoedige ende onderdanige Dienaer

Didericus Camphuysen, geweest predicant tot Vleuten."

Hieruit blijkt dat hij van zijn functie als predikant ontheven wilde worden en graag een andere betrekking kreeg. Camphuysen had echter al twee oproepen gehad voor de Utrechtse synode te verschijnen waaraan hij geen gehoor had gegeven. Daarop conclu-

deerde de synode dat Camphuysen een "bitteren en calumnies Remonstrant" was en verklaarde hem vervallen van het predikambt. Het was nu aan de Staten van Utrecht om Camphuysen te dwingen de acte van stilstand te ondertekenen. Ze namen daarom op 29 augustus de volgende resolutie aan:

"Oock geopent zijnde het advis vande voors. Sijnodale vergaderinge, nopende de comparitie van didericus Camphusius, gewesen predicant tot Vleuten, van dat hij, volgens de gedane aenschrijvinge van de heeren Staten voor dezelve Sijnode behoort te compareren, oom t'aenhooren t'gene men hem aldaer zoude moghe voor houden. niettegenstaende zijn missive van excuse ende verclaringe, van hem den kerckendienst te sullen onthouden; zoo op den sesten deser maendt Augustij geduerende dese Beschrijvinge genoteert is; Is naer genomene deliberatie verstaen ende geresolveert. dat men zyne gedaene verclaringe accepteert; hem houdt voor gedepoortert. alsoo hij alghereets gesuspendeert was. Ende dienvolgens mede, gelyck alle andere affghesette predicanten, volgens de resolutie vanden ho mo: heeren Staten Generael in d' acte den XXiiijen der verledene maendt Julij. d' onderteekeninghe vande acte van Belofte zal voorhouden, ende daertoe vermanen, ende induceren."

De toon van deze resolutie was niet erg dwingend en de procedure werd door de Staten alsmear gerekt. Had Camphuysen hier enige vrienden?? Zo lezen we op 1 december nog in een resolutie dat "de Staten ordonneren bij desen alsnoch ten overvloedt didericus Camphusius, gewesen predicant tot Vleuten" om de acte te komen ondertekenen. Pas op 25 december werd hij ingedaagd en op 5 februari 1620 verbannen.

Amsterdam

Camphuysen had inmiddels allang Vleuten verlaten. Hij was nergens veilig omdat hij bleef preken voor remonstrantse groeperingen. Dit werd beboet met 300 gulden waarvan de helft voor de verklikker. In die tijd was 150 gulden een vorstelijk bedrag. Begrijpelijk dat hij onderdook. Hij verbleef enige tijd in Loenen waar Anneke hem uiteindelijk vond. Ze zijn van daaruit naar Amsterdam vertrokken waar ze een huisje huurden in de Jordaan. Anneke moest nog terug naar Vleuten om de inboedel van de pastorie te verkopen die dankzij de gulheid van de gemeenteleden de kapitale som van 400 gulden opbracht, een bedrag waarvan het gezin een jaar kon leven.

Camphuysen kreeg in de tijd dat hij in Amsterdam woonde een brief van de Rotterdamse remonstrantse gemeente om daar predikant te worden. Camphuysen vermoedde dat de Rotterdammers een nieuwe kerk wilden stichten. Hij wilde hierbij niet betrokken raken en bedankte. Kort daarna beviel Anneke van het vijfde kind maar er was geen vreugde over de boreling. De Staten Generaal hadden zojuist een verscherpt plakkaat uitgevaardigd tegen de Remonstranten. De beloning voor het aanbrengen van een verbannen predikant werd gesteld op 500 gulden (het jaarsalaris van een predikant in een grotere stad) en ieder die zo iemand herbergde werd beboet met 300 gulden waarvan de helft voor de aanbrenger.

Camphuysen heeft omstreeks 7 februari 1620 het land verlaten. Hij dichtte in deze tijd het Schey-liedje waarbij hij zijn verbanning beschreef. Een deel citeer ik hierbij:

IX

*Dus moest ick door den kruijswech heen,
Doch die 'ck alleen niet tradt:
't Is beter met Godts volck gele' en
Dann zonden-nut gehad.*

*Maer noch soo ginck de Blintheijt dommer tredt:
Groot gelt (o schandt!) wierd' op ons lijff geset.
Wat raedt? Religij-haet wordt zelden mat,
En heijlloos' -heijl' ge bloetlust nimmer zat.*

X

*O lant! o lant! waer in wel eer
De waerheyt herberch vondt,
Hoe doet schijn-deucht en valsche leer
U slapen in de zondt!*

*Ghij meijnt ghij sijtse quijt die konden scha'en:
Maer (laes!) ghij queeckte op die u verra'en.
Gh' hebt ingeswolgen. maer (ach wee!) fenijn:
Gh' hebt uijtgebraeckt. doch uw's ziels medecijn.*

XII

*Adieu, ick gae. doch gae met vreuchdt:
Maer u naeckt ongeval.
Ick ga uijt dij. maer 't loon van deucht
Blijft en volcht overal.*

*'t Aertsch Vaderlant te missen valt hem licht,
Die 't Hemelsch klaer heeft in sijns herts gesicht.
Adieu, ick gae, en wensch dat Godes roe,
Wanneer s'eens koomt, u d'oogen open doe.*

Norden

Camphuysen verliet Amsterdam met zijn gezin en samen met Pieter Arentsz die hem voorstelde naar Norden te gaan boven Emden in Duitsland om daar een Remonstrantse drukkerij-uitgeverij op te zetten. Tot 1622 woonde Camphuysen hier betrekkelijk rustig met zijn gezin en werkte hij in de drukkerij. In die tijd schreef hij veel gedichten. Het jaar 1622 maakte een einde aan de rust. In dat jaar werd Norden getroffen door een epidemie van builenpest, die veroorzaakt werd door de vlooiën van besmette huisratten. De builenpest werd vaak vergezeld van longpest, die zeer besmettelijk was en lijdens daaraan stierven zeer snel. In die periode kende men maar één afdoend middel om van de ziekte verschoond te blijven en dat was vluchten. Dit zogenaamde "pest-vlieden" werd streng veroordeeld omdat men zieken onverzorgd achterliet. Camphuysen en zijn familie en vrienden lieten zien wat het betekende om het smalle pad te bewandelen. Ze verzorgden alleen gelaten zieken en begroeven de doden. Toch verliet het gezin nog tijdens de epidemie Norden. Waren ze dan toch "pestvlieders" geworden? Nee, de Duitse graaf Ernst von Mansfeld met zijn onafhankelijke leger trok Norden binnen. Dit voorspelde niet veel goeds want het bestond uit 5000 tot 8000 man die de Nederlanden hadden moeten verlaten omdat de slecht betaalde troepen tot plunderen in staat werden geacht. Camphuysen zat er als verbannen predikant niet op te wachten door deze graaf in zijn kraag te worden gegrepen en vertrok.

Harlingen en Ameland

Camphuysen en zijn gezin scheepten zich in naar Harlingen. Hier werkte hij aan zijn "Stichtelycke rymen". Hij woonde maar kort in Harlingen omdat de Staten van Friesland op 17 maart 1623 het

plakkaat tegen de Remonstranten hernieuwden. Uit angst verra-
den te worden trok hij naar Ameland dat onafhankelijk was van
de Republiek. Op Ameland schreef hij zijn belangrijkste theolo-
gische geschrift: "Van 't onbedrieghelijk oordeel tusschen
goede ende quade leere". Na vijf maanden vertrok het gezin
weer. Het klimaat stond hen niet aan Anneke ging met de kinde-
ren terug naar Harlingen terwijl Dirk Friesland doorreisde op
zoek naar een geschikte woonplaats.

Dokkum

Begin januari 1624 vertrok het gezin naar Dokkum. Toen men er
daar echter lucht van kreeg dat een verbannen Remonstrant in de
stad kwam wonen, wilde men het lossen van de verhuiswagen
beletten. Uiteindelijk kreeg Camphuysen steun van een paar
notabelen en mocht het gezin het huis betrekken onder voor-
waarden dat ze zo snel mogelijk weer zouden gaan. Camphuysen
trok wat rond door Friesland terwijl zijn gezin in Dokkum woon-
de. In maart was hij weer in Dokkum met een ernstige beenziek-
te. Anneke vertrok naar Amsterdam om wat inkopen te doen
maar moest terugkomen omdat Dirk zo ziek was. Men legde hem
in die tijd weer de acte van stilstand voor die hij weigerde te
ondertekenen. Daarop kwam een bode van de stadsregering hem
de toegang ontzeggen. Camphuysen zei hem dat ze hem dan
maar de stad uit moesten dragen. Hij mocht uiteindelijk weer
blijven maar moest wel verhuizen. Gedurende zijn ziekte legde
hij de laatste hand aan zijn Stichtelycke rymen. Toen die klaar
waren was hij ook beter. Hij vertrok naar Hoorn om ze daar te
laten drukken onder pseudoniem. Dit boek zou in de 17e eeuw
het meest gebruikte liedboek in Nederland worden. Het werk had
direct na uitkomen in 1624 al zo'n succes dat Camphuysen de
opdracht kreeg de psalmen van een nieuwe berijming te voor-
zien.

Eén van de bekendste nu nog gezongen psalmen is deze:

Toeverlaat II
Over psalm 121

*Ik hoor trompetten klinken,
De vijand is nabij.
Ik zie harnassen blinken:
En niemand is met mij.
Het hert klopt door 't benauwen,
Dies laat ik diep beschroomd
't Gezicht 't gebergt aanschouwen,
Of daar geen hulp van kooft.*

*Daar is geen hulp voorhanden,
Voorhanden dan van God,
Van God, die 's werelands landen
Heeft onder Zijn gebod,
Van God, die 's hemels lichten
Heeft onder Zijn gebied
En die 't weleer al stichte,
Dat 's menschen ooge ziet.*

En deze:
Uit den 139sten psalm

*Daar en is niet in mijn leven, daar en is, Heer niet in mij
Dat verborgen is voor Dij.*

*Gij doorgrondt het, Gij bekennt het; al wat is of wat geschiedt,
Merkt Uw oog, 't welk alles ziet.*

*Zit ik, sta ik, lig ik, ga ik, waar dat ik mij keer of wend;
Alle ding is U bekend.
Is er iet zoo diep verborgen in mijn diepste fantazij,
Dat voor U verholen zij?*

*'t Hert en kan zoo ras niet denken, of Gij voelt 'et ook terstond
En begrijpt zijn diepsten grond.
Doet de nacht het lichaam rusten; maakt de dag de zinnen
moe:
Gij doorziet al wat ik doe.*

Het succes van Camphuysens psalmen lag hem vooral in de een-
voudige taal die hij gebruikte en het zingbare karakter ervan.
Camphuysen nam als melodieën namelijk volksliedjes. Zijn psal-
men werden zodoende echte meezingers.

Naast het dichten ging Camphuysen ook een vak uitoefenen
om in zijn levensonderhoud te voorzien. Hij ging in de vlashan-
del waaronder ook het bewerken van vlas viel. Na zijn beenziek-
te werd Camphuysen bezocht door de derdedaagse koorts. De
stad Dokkum zon nog steeds op maatregelen om Camphuysen
uit te zetten. Inmiddels kreeg Camphuysen een brief uit Krakau
in Polen of hij daar rector wilde worden van de latijnse school.
Camphuysen had dat zelf wel gewild maar Anneke onder geen
beding en zo bedankte Camphuysen voorlopig. Hij ging ook niet
kijken in Krakau omdat hij na van de koorts te zijn genezen last
van nierstenen kreeg. Toen hij die kwijtraakte ging hij weer rei-
zen naar onder andere Haarlem en Den Briel. Teruggekeerd in
Dokkum was hij weer lange tijd ziek. Eenmaal wat beter, werkte
hij aan de psalmberijmingen. Onmiddellijk na de voltooiing
hiervan rond 10 april 1627 werd hij weer ernstig ziek. Hij werd
verzorgd door de broer van zijn vrouw en een hulp in de huis-
houding om zijn vrouw Anneke te ontzien. Hij had zelf het
gevoel zijn levenswerk voltooid te hebben. Op 19 juli 1627 stierf
hij 41 jaar oud. Het is wrang te beseffen dat slechts drie jaar na
zijn dood in 1630 de vervolging van de Remonstranten werd
opgeheven. Zelfs in de dood werd hij niet met rust gelaten. De
doodgraver groef zijn schedel op en verkocht hem. Na tal van
omzwervingen kwam hij terug in Dokkum waar hij in het raad-
huis tentoongesteld werd. Pas in 1860 wilde de Remonstrants-
doopsgezinde gemeente van Dokkum hier een eind aan maken
en werd het gebeente van Camphuysen compleet met de schedel
herbegraven op de nieuwe begraafplaats op de stadswal. Dirk
Camphuysen kreeg hier eindelijk de rust die hij verdiende.
Dat Vleuten aan hem een talentvol man en goed predikant verlo-
ren heeft mag na lezing van dit artikel duidelijk zijn. Zijn
Vleutense periode had in het straatnaambord best benadrukt
mogen worden.

Bronnen:

Reader's digest, Erfgoed van Nederland. Wat bleef uit een roerig verleden.
Amsterdam 1984.
Gerlof Verwey, Geschiedenis van Nederland. Levensverhaal van zijn bevol-
king. Amsterdam 1987, 1989.
Dr. H.G. van den Doel, Daar moet veel strijds gestreden zijn. Dirk Rafaelsz
Camphuysen en de contraremonstranten. Een biografie. Meppel 1967.
Jac. de Bruijn, Dirk Rafaels Camphuysen. De Brug 1970.
Roel Houwink, De bloemhof, gedichten en spreuken van Dirk Camphuysen.
Utrecht 1942.